

„ЛИСТОПАДЪ“ Г. V, КН. 5

РЕДАКТОРЪ ДИМ. БАБЕВЪ — АДРЕСЪ : УЛ. ЦАРЬ-САМУИЛЬ № 9

ХУДОЖЕСТВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПЪСНИ

Предъ българския читателъ е сборникътъ „Български народни пѣсни отъ Македония“, събрани отъ Панчо Михайловъ — единъ томъ, една дълга галерия изъ народната рудница, що ни разкриватъ ония народни синове, които стоятъ непосредствено до самия народъ и иматъ възможность да го гледатъ и когато плаче, и когато пѣе, и когато скърби, и когато се весели. Първото нѣщо, което се налага на погледа у любителя на народната пѣсенъ, това е мѣстото, отъ кждѣто сж събрани всички тия многобройни пѣсни. Наистина трудно е да се проследятъ многото подобни материали, помѣствани ту въ отдѣлни сборници, ту въ издания на Министерството на просвѣтата, за да се направи една по-точна прецѣнка на главнитѣ извори, отдето изтича българското народно творчество. Възъ основа на онова, което е сгруппирано, главно възъ основа сборницитѣ на Бр. Миладинови, на Стефанъ Върковичъ и на Чолаковъ, Пенчо Славейковъ, който бѣ си задалъ задача да подбере въ своя комплектуванъ сборникъ „Българска рѣчь“ най-хубавитѣ народни пѣсни, предимно лирични — мисли, че три сж главнитѣ извори на българското народно творчество: западна Македония (Прилепско, Охридско, Стружко и Дебърско), Долна Струма (Кукушко, Струмишко) и Панагюрско. Това мнение се гради безспорно на факта, че тритѣ поменати сборника съдържатъ пѣсни почти изключително отъ тритѣ тия крайнини. Безспорно е, че най-старитѣ битови пѣсни сж ония изъ Стружко и Дебърско, гдето не е имало чужди влияния, нито племенни, или

другокултурни смѣсици. Сега обаче, когато единъ народенъ синъ на Македония хвърля предъ учения свѣтъ единъ голѣмъ томъ народни пѣсни отъ единъ край, неособено застъпенъ досега въ печатаната народна литература, струва ни се, време е решително да отхвърлимъ мнението на Пенчо Славейковъ. Оказва се, че Щипско, Кочанско, Царево селско, Кратовско, Кумановско сж не послабо бликащи извори на родно творчество; или пъкъ ще трѣбва да додемъ и до извода, че българскитѣ народъ е почти навсѣкждѣ еднакъвъ творецъ, обаче разкриванieto на неговитѣ богати духовни залежи зависи предимно отъ добри и опитни рудари. И ето, не е само количество — 467 пѣсни — които пълнятъ сборника на Панче Михайловъ. Истинскитѣ събирачъ на народни пѣсни е само онзи, който има художническия усѣтъ самъ да прецени пѣсенъта, да я отличи отъ многото още други варианти, които ще има да чуе, да долови, кжде има нѣщо недовършено, пропуснато или претрупано, като всичко това, ржководенъ отъ усѣта си, самъ свѣри съ разнитѣ народни пѣвци. Отъ тая гледна точка сборника на Бр. Миладинови остана недостигнатъ. Следъ него обаче се реди по качество сборника на Стефанъ Върковичъ „Народне пѣсни македонски бугара — 1860 год., Београдъ). Но днесъ дѣлятъ ни вече 64 години отъ появата на тия именити сборници и ний, когато оборимъ погледъ върху народната пѣсенъ, би трѣбвало да се вземъ и въ нейнитѣ формирания. Заедно съ времето мѣнятъ се и народнитѣ копнежи, мѣни се, напредва и гѣвковостъта на речъта, която взема, паралелно съ годи-

нитѣ, все по-изискани форми, макаръ и основния фонъ да остава ненарушимъ. Така до 1820 год., когато Мицкевичъ и Пушкинъ преведатъ на своитѣ езици народни пѣсни на южнитѣ славяни, (макаръ и да ги наричатъ „Илирийска поезия“) виждаме лика на Крали-Марко да царува властно въ народния епосъ; въ годинитѣ на Бр. Миладинови и Верковича неговата сѣнка или постепенно се разпада, или пъкъ зема траги-комиченъ характеръ. Отминава народното суевѣрие и вмѣсто фантастичния образъ на македонския юнакъ, народната пѣсенъ се вглъбява въ семейния битъ, въ скърбитѣ и радоститѣ на домашното огнище, въ копнежитѣ по „първо либе“ и въ всичкитѣ задирки, които се въртятъ около него. На тоя имено кръстопътъ се раздѣлятъ сръбската и българската народна пѣсенъ, които иматъ много еднакви сюжети и които иматъ общъ юнашки типъ въ лицето на Крали-Марко. Докато сръбската пѣсенъ се движи все въ областта на фантастичното, на героичното и предствя Крали-Марка въ стотици видове, българската пѣсенъ, главно оная отъ Македония, било поради по-голѣмитѣ тежести на робството, било поради по-затворения характеръ на българина, отрано още се освобождава отъ фантазмагории, надвисва се надъ семейното огнище, надъ свидна люлка, надъ селската чешма, дете се дебнатъ момко и либе, и по тоя начинъ създава реалистични пиески съ непосредственъ изворъ — наболѣлата народна душа. Все по пжтя на еволюцията въ народнитѣ копнежи, реалистичния духъ на българина, подхвърлилъ вече на критика легендата за Крали-Марко, създава новъ реалистиченъ епосъ, изходящъ отъ неговитѣ копнежи. Това е хайдушкия епосъ, въз-

пѣвъ на волнитѣ родни синове около които се създаватъ смѣтни нѣкакви и неопредѣлени надежди на измъченото племе. Хайдушкитѣ пѣсни пълнятъ всички почти сборници отъ Бр. Миладинови до Панче Михайловъ съ основната социална нишка — човѣшка неправда.

Ала цѣлата тая еволюция най-нагледно проличава въ сборника на П. Михайловъ, едно защото въ него имаме възможностъ да се справимъ изцѣло съ единъ голѣмъ купъ материали, които, като така, даватъ единъ колективизиранъ обликъ на народната душа и нейнитѣ отмѣтания напредъ къмъ благата на блѣнуваното щастие и друго — защото новопридобито богатство въ художественитѣ похвати се изнася чрезъ тоя сборникъ въ последния му видъ. Така надъ отпадащия юнашки епосъ шири се любовната и семейна пѣсенъ. Пѣснитѣ за Крали Марко вече нѣматъ широката епична постройка, пѣснитѣ за чумата почватъ да блѣднѣяъ и далече нѣматъ оная сила и дълбокъ трагизъмъ, които иматъ у Бр. Миладинови. Ала затуй пъкъ еднакво и въ отпадналитѣ и въ засилениитѣ пѣсни, виждаме една по-нова обработка, по-художественъ езикъ и едно ново съзвучие въ думи и слогове, което прави пѣсенъта у Панчо Михайловъ особено сочна, музикална. Пластиката въ тия народни пѣсни напомня много нѣщо отъ модернистичното, и народниятъ слухъ сѣкашъ самъ е доловилъ, безъ теории и критикарски преценки, всичко онова, което може да плѣнява ухото.

Развоятъ обаче, що народната пѣсенъ е постигнала, не стои само въ намаление на стария юнашки епосъ и засилването на семейната пѣсенъ, която пълни четиритѣ почти дѣла на сборника на П. Михайловъ

(Любовни пѣсни, Балади, Семейни пѣсни и Малки пѣсни). Не е спрѣлъ развоя и до усъвършенствуването на стиха. Народната пѣсенъ въ Македония имаше да изживѣе и единъ исторически периодъ и тамъ тя да създаде самостоятелно пѣвческо огнище, да създаде, за отлика отъ всички други пѣсни на цѣлото българско племе, единъ свой родъ, къмъ който я водѣше и нееднаква сждба на нейната родина. Живѣла съ подвизитѣ на собствени синове, съ сълзитѣ на бащинъ кжтъ, въ възторзитѣ и разочарованията на родината, съ трѣсъка и буритѣ надъ нея — македонската народна пѣсенъ опредѣли въ общобългарската такава и свой единъ родъ пѣсни. Тѣхъ ето за пръвъ пжтъ виждаме у Панчо Михайловъ. Това сж революционнитѣ пѣсни, които въ сборника (Дѣлъ IX) достигатъ числото 67.

Нѣма край въ Македония, който да не възпѣва свой единъ юнакъ, нѣма планина, чийто комитски подслони не сж възпѣвани; затова ония 67 пѣсни, които ни поднася П. Михайловъ сж една малка само частъ отъ новия, отъ революционния епосъ въ Македония. Все пакъ въ тая частъ виждаме, какъ българския народъ въ Македония възпѣва на български своитѣ революционери. Пѣе той и за Битолската бѣсилка на Алексо Турунджовъ, и за Мише Развигоровъ, и за Дѣлчевъ, и за Иванъ Алабака и за Йорданъ Пиперка.

Народната пѣсенъ вече не е продуктъ на школка култура, нито на църковни влияния, тя е далече отъ най-малкия белегъ на шовинизъмъ и затова селския народъ, народътъ на селската хижа, на оралото, можемъ да го видимъ само въ народната пѣсенъ.

И бихме се запитали: когато тоя народъ пѣе и на огнището си,

и на гумното, когато той прокли-на въ своята пѣсенъ и своето иго, когато тжжи за погазено огнище (пѣс. 467, 458, 415, 456 и пр.) така, както е тжгувалъ и при турски кесаджии — когато всичко това недвоумно изнася самиятъ народъ въ най-сѣкровенната своядуховна творба — пѣсенъта, би ли ималъ право професоръ нѣкой, или политикъ да го упрекне, че той е подведенъ отъ българска пропаганда, отъ българска екзархия, за да пѣе така? Ето защо, въ дни, когато истината е забулена отъ перфиднитѣ мрежи на дипломацията, когато системата на днешната държава е прѣко отрицание на народни интереси и на народностъ, манифестирането на народния духъ въ мъченическа Македония чрезъ най-спонтаннитѣ негови помисли и копнежи, на неговото душевно богатство — е дѣло, което не могатъ постигна никакви учени дисертации, академически полемики, политически меморандуми, петиции до общества и пр. Това не е гласътъ на нѣкоя негова издѣнка, не е петицията на нѣкоя негова организация — това е гласътъ на самия народъ въ Македония.

Отъ тамъ и голѣмото значение на сборника на Панче Михайловъ, независимо отъ неговитѣ ценности, които набелезахме по-горе.

Пожелавайки това творение да види нѣколко още издания, накрай бихме препоръчали на уредницитѣ на сборника въ следващитѣ издания да махнатъ пѣсни въ отдѣла „революционни“, които събирачѣтъ изглежда е счелъ за народни, понеже ги е чулъ отъ устата на народа. Тѣ сж пѣснитѣ 494, 405, 409, 455, 467, които загрозяватъ съ своята неестественостъ бликащата отъ другитѣ пѣсни хармонична поезия. Съветваме сжщо така да се махнатъ нѣкои

и други варианти въ сборника, които не привишаватъ по хубостъ еднаквитѣ такива отъ сборника на Бр. Миладинови, или сж даже по-слаби (като напр. 108, 182, 225, 236, 244, 252). Иматъ нѣкои пѣсни видъ на недовършени; такава е пѣс. 182. Други не почватъ отъ самото си начало (пѣс. 73 и др.). Революционнитѣ пѣсни добре е да сж скрепени съ бележки за възпѣванитѣ герои, бележки добре провѣрени, защото оная къмъ пѣсень 407 е погрѣшна. Мицко комита не е отъ Струмица, а отъ Кичево — сжщиятъ, който като ренегатъ после плени ранения Даме Груевъ.

Върху революционнитѣ пѣсни при второ издание би трѣбвало да се обърне по-дълбоко внимание. Тия пѣсни сж най-нови и нѣматъ още шлифовката на 100-тѣ или 200-тѣ години, която иматъ другитѣ пѣсни, битови и любовни. Чувствува се още нерешителна у тѣхъ стѣпка и слабата стилна обработка и затова при записването е нужно по-тънко внимание и главно свѣряване на по-нѣколко еднакви варианти, за да се долови най-хубавото у всички.

Съ тия пожелания, ний се надѣваме сборникътъ да види още нѣколко издания и да се впише той въ галерията на народнитѣ скрижали, дето стоятъ имената и на други велики познавачи на народната душа.

Ар. Йовковъ

ТИЛГЕРЪ И ПИРАНДЕЛО

За тази частъ отъ обществото, която е вече предвидела — въ дветѣ пиеси представени въ Парижъ — мистериознитѣ дълбочини на Пиранделовото дѣло, ще бжде интересно и полезно да прочете кни-

гата върху съвременния театъръ, която Адриано Тилгеръ издаде тази година въ Италия, защото въ нея — между другото — се намира най-дълбокото проучване върху италианския драматургъ.

Адриано Тилгеръ, миналъ отъ философията къмъ театралната критика, презъ последнитѣ години е единъ отъ знаменититѣ критици, както въ своята строгостъ, така и въ своята оригиналностъ. Сподвижникъ на Пирандело, той го подкрепи въ началото, когато бѣше самъ срещу обществото, после съцѣлата си школа, когато той тържествуваше, усвоилъ една формула скроена по негова мѣрка, смѣла и нова, макаръ оспорима.

Споредъ Тилгеръ, живота на Пиранделовитѣ лица е сложенъ вследствие тенденцията да бжде затворенъ въ граници, да бжде направенъ да тече въ известни строги и неподвижни форми, дадени завинаги — тези форми сж идеалитѣ на нашия духъ, условноститѣ, нравитѣ, традициитѣ, привичкитѣ, законитѣ на обществото. Отъ една страна имаме прилива на вѣчно подвижния животъ, отъ друга — единъ свѣтъ на кристализирани форми, една конструктивна реформа, която търси да се канализира. Тази форма въ която индивида се намира затворенъ, може би дори и мнението на другитѣ, „маската“, която тѣ сж му наложили насила или която самъ е възприелъ доброволно.

Обаче, понѣкога мисълта се откъсва „отъ силитѣ дѣто се е сгѣстило течението на живота и се забелѣзва, че тѣ сж просто временни и леки илюзии, подъ които бучи „прилива“ на „чистия“ животъ, вѣнъ отъ всѣко човѣшко построение“. Пирандело писа наистина въ една своя нувела (La